

بسم الله الرحمن الرحيم

ارزشهای فراموش شده تربیت فرزندان در عصر حاضر

گروه پژوهشی فاطمه الزهرا (سلام الله علیها)

پاییز ۹۶ / اکتبر ۲۰۱۷

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) اراک

۱۳۹۴.talabeh@gmail.com

چکیده

جامعه شناسان و روانشناسان جوامع بشری ویژگیهایی برای ارزشهای مطلوب در جوامع تاکید دارند که آن ارزش ها در دین اسلام برای سعادت بشری آمده است، دین اسلام، دین جامعی است که آموزه های اخلاقی- ارزشی آن برای نوع جوامع بشری کارایی دارد و احکام الهی بر اساس بر حکمت و برای خیر و مصلحت جوامع بشری ارائه شده است ؛ سعادت‌مندی و شقاوت جوامع بستگی به کاربست این ارزشهای الهی دارد، ازجمله مباحثی که در طول تاریخ مورد توجه نوع بشر بوده است و در دین مبین اسلام نهاده شده است. فرزند پروری و اقدام در جهت تربیت افراد بوده است ، اگرچه تربیت در میان اقوام مختلف و در سیر تاریخی اش ظهور و بروز متفاوت داشته و به شیوه های گوناگون اعمال گردیده اما تجلی تمامی این اقدامات گویای درک انسان ها از ضرورت تربیت بوده و توجه به ارزشها و ضد ارزشهای و نقش والدین در این میان انکار ناپذیر است. با توجه به اهمیت فرزند پروری و تاثیر آن بر سعادت و پیشرفت جامعه، پژوهشگر بر آن است تا با تعیین حوزه های مختلف ارزشهای فراموش شده در قلمرو فرزند پروری ؛ راههای بکارگیری و بهره برداری از ارزشها را در عصر حاضر ارائه نماید.

کلیدواژگان : تربت فرزند، ارزشهای فراموش شده، عصر حاضر

مقدمه

حیات و ممات جوامع انسانی اعم از دینی و غیر دینی بر پذیرش و عدم پذیرش ارزشهایی است که در اعتقادات و افعال و خلق و خوی افراد آن جامعه تاثیر بسزایی دارد.

خانواده هسته کوچکی در جامعه است و هدف از تشکیل خانواده سکونت و آرامش است؛ که با دقت در منابع دینی و مجموعه های حقوق و تکالیف افراد در نظام خانواده، بویژه والدین نسبت به فرزندان، در خواهیم یافت که نخستین افراد در انتقال ارزشها به فرزندان جهت سعادت‌مندی آنها پدر و مادر هستند و در اجتماع مربیان و معلمان و اساتید آنها هستند که وظیفه ای بس مهم و خطیر دارند و در راه تربیت فرزندان باید تمام تلاش خود را بکارگیرند و هیچ حدود، ثغورو عذری از آنها پذیرفته نیست.

در عصر حاضر بزرگترین مشکل والدین و مربیان با نسل امروز این است که زبان و منطق آنان و احساسات و نوشته های آنها درک نمی شود بدین جهت باید در مسیر تربیت نسل حاضر و در مقطع زمانی کودکی، نوجوانی و جوانی شناخت کافی داشت و برای انحرافات اعتقادی، اخلاقی، رفتاری آنها تدبیر و دوراندیشی داشت.

در این نوشتار سعی شده است از رهگذر بیان ارزشها، به ارزشهای فراموش شده با عناوین مفهوم ارزش و ارتباط آن با تربیت، تربیت اعتقادی - عقلانی - جنسی و اخلاقی و مهمترین ارزشهای فراموش شده را محوریت قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم السلام) به روش فیش برداری و کتابخانه ای و با اهداف توصیفی - تحلیلی به سرانجام برساند.

۱- معنای لغوی و اصطلاحی تربیت :

خلیل بن احمد فراهیدی، از لغت شناسان قرن دوم، در مورد معنای لغوی این واژه قائل است که ریشه آن به معنای زیادت هست.^۱

راغب اصفهانی، در کتاب مفردات ألفاظ القرآن در معنای این لغت همان سخن العین را آورده است و در کنار آن به بیان قولی نیز قایل شده است که اصل این کلمه از (رب) می داند که یک حرف آن برای تخفیف در لفظ به حرف (ی) تبدیل شده است.

او در بیان معنای «رب» اینگونه آورده است : «الرَّبُّ فِي الْأَصْلِ: التَّربِيَةُ، وَهُوَ إِنْشَاءُ الشَّيْءِ حَالاً فَحَالاً إِلَى حَدِّ التَّمَامِ.»

نکته مهم در معنایی که راغب اصفهانی در کتاب خویش آورده است، تدریجی بودن تربیت است که امری است قابل توجه و بسیار مهم.^۲

از نظر اصطلاحی: تربیت عبارت است از پرورش دادن. یعنی استعدادهای درونی ای را که بالقوه در یک شیء موجود است به فعلیت درآوردن و پروردن است.^۳

۱ - مفهوم ارزش و رابطه بین تربیت و ارزش :

در تعریف لغوی ارزش می توان گفت: «هر آنچه که برای شخص یا گروهی مفید و تحسین کردنی است، برای آنها دارای ارزش است». در واقع می توان گفت ارزش از بنیادی ترین عوامل در تبیین اندیشه و اعمال فرد و نیز شکل گیری حیات اجتماعی است. ارزش ها معیارهایی هستند که به فرهنگ جامعه معنا می دهند.

^۱ خلیل بن احمد فراهیدی، العین، قم، هجرت، بی تا، دوم، ج ۸، ص ۲۸۴.

^۲ حسین بن محمد، راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، (رَبَّ: إِذَا زَادَ وَ عَلَا)، بیروت، دارالقلم، بی تا، اول، ص ۳۴۰ (رَبَّ: إِذَا زَادَ وَ عَلَا)

^۳ مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۵۶

اصولا انسان ها همواره ایده هایی درباره آنچه که خوب یا بد، مناسب یا نا مناسب، ضروری و یا غیر ضروری است، داشته اند. به این ایده ها ارزش گفته می شود و هنگامی که این ارزش ها در نظامی از معیارها و ملاک ها، برای ارزیابی ارزش اخلاقی و شایستگی رفتار، سازماندهی می شوند یک نظام ارزشی را پدید می آورند. بنابراین، ارزش، ملاک، الگو و ابزار سنجش اعمال، گفتار و کردار افراد است که جامعه یا گروه یا فرد بر اساس این ملاک ها و الگوها رفتار و کردار افراد را مورد قضاوت قرار می دهد.^۱

جامعه شناسان و روانشناسان، ارزش را اینگونه تعریف کرده اند: ارزش ملاک و معیاری است که بر اساس آن به میزان خوبی و بها و گرایش به افکار و اشخاص و اعمال و موضوعات و مواضع فردی و گروهی، یا میزان بدی و بی بهایی و بیزاری از آن، و یا حد معینی میان این دو میزان، داوری کنند. ارزش ها آگاهانه یا نا آگاهانه، چونان بخشی از عوامل تربیتی و اجتماعی مؤثر در رفتار انسان و تصمیماتی که می گیرد و اقداماتی که می کند، عمل می کنند.

جایگاه ارزش ها در زندگی فرد و وضع جامعه، با بهایی تعیین می شود که فرد و جامعه از وقت و مال و جان برای حفظ ارزش هایی می پردازند که آنها را مقدس می دانند و برای گسترش آنها تلاش می کنند، یا ارزش هایی که نمی پرستند و برای طرد و ریشه کنی آنها می کوشند.^۲

در توضیح انواع ارزش ها می توان گفت که، گزاره های ارزشی آنهایی هستند که با واژه خوب و بد یا باید و نباید از آنها سخن می گویند. این گزاره ها به چند دسته تقسیم می شوند: ارزش های متعلق به آداب و رسوم، ارزش های قانونی، ارزش های سیاسی، ارزش های بالقیاس الی الغیر و ارزش های اخلاقی. تفاوت ارزشهای اخلاقی با دیگر ارزش ها در این است که ارزشهای اخلاقی ارزشمندی خود را نه از مصالح زمان و مکان، بلکه از اصول و قواعد نهایی و ثابت گرفته اند.^۳

^۱ نگین، سنگری، ارزش و پاداش از دیدگاه اسلام، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ص ۵۶

^۲ ماجد، عرسان کیلانی، فلسفه تربیت اسلامی، ج ۲، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ص ۳۶۵

^۳ محمد، داودی، سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، ج ۳، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، سال ۹۱، ص ۱۵

انداخت. باید انسان از کودکی به انجام عبادات و تکالیف دینی عادت کند تا در سن بلوغ به آنها رغبت داشته باشد.

بسیاری از بدبختی های انسان معلول جهل و نادانی اوست در موارد زیادی که بدبختی ها عاید فرزندان می گردد، آنچنان است که پدران و مادران خواهان بدبختی فرزندان خود باشند بلکه بسیاری از آنان نمی دانند که چگونه باید فرزندان خود را تربیت نمایند پس بسیاری از دشواری ها و بدبختی ها معلول ندانستن ها و آگاه نبودن هاست.

به عقیده ما، بزرگترین رسالت پدران و مادران پرورش خرد و عقل فرزندان خود می باشد و متأسفانه بسیاری از خانواده ها در پرورده ساختن عقل و خرد فرزندان خود مقصر یا قاصر هستند و این بی توجهی به تعالیم دینی سرمایه های یک جامعه را به تباهی می کشانند.^۱

۴-۲- عدم مهارت های فرزند پروری

یکی از مهمترین موضوعاتی که در تربیت دینی فرزندان نقش اساسی ایفا می کند مسأله تعهد و دغدغه دینی والدین در محیط خانواده است، به این معنا که به هر اندازه مسائل دینی و تربیتی برای والدین مهم و ضروری جلوه نماید علاوه بر این که در خصوص تربیت فرزندان خود موفق تر خواهند بود فرزندان نیز به اهمیت و ضرورت آن مسائل بیشتر واقف می شوند. برای نمونه میزان پابندی و تعهد فرزندان که والدین آنها برای مسائلی همچون حیا و عفاف اهمیت و ضرورت قائل هستند بیشتر از کسانی است که هیچگونه ارزشی برای این موضوعات قائل نیستند.

پایه های سبک زندگی اسلامی را دو اصل بینش و منش اسلامی تشکیل می دهند، بینش همان مبانی اعتقادی و باورهای اسلامی سبک زندگی را تشکیل می دهد و منش دو بعد مبانی اخلاقی و ارزش های

۱عباس، چراغ چشم، مبانی تربیت اسلامی، انتشارات قم آثار دانشمندان، سال ۸۵، ص ۱۱

اسلامی و حقوقی را شامل می شوند که این دو باهم به اعمال و رفتار افراد معنی می بخشد در این صورت هسته مرکزی سبک اسلامی را توحید و خداباوری تشکیل می دهد که شالوده ی دین اسلام است.

علاوه بر اهتمام و توجه والدین به تربیت دینی و اتخاذ راه و روش مناسب در این خصوص نباید از نقش محیطی بیرون از خانواده و ارتباط با دیگران را در تربیت فرزندان فراموش کرد؛ چرا که بسیاری از رفتارهای تربیتی و اخلاقی در محیط بیرون از خانواده به فرزندان انتقال داده می شود؛ از این رو والدینی که هیچ گونه نظارت و توجهی به حضور فرزندان خود در محیط های غیر فرهنگی و دینی ندارند نمی توانند انتظار داشته باشند که در نهایت فرزندان شان از آسیب های اینگونه ارتباطات نامناسب اجتماعی در امان باشند.^۱

^۱ مجید رشیدپور، آشنایی با تعلیم و تربیت اسلامی، ص ۲۷

استنتاج

از آنچه بیان گشت روشن شد ارزش از بنیادی ترین عوامل در تبیین اندیشه و اعمال فرد و نیز شکل گیری حیات اجتماعی است. ارزش ها معیارهایی هستند که به فرهنگ جامعه معنا می دهند، و هنگامی که این ارزش ها در نظامی از معیارها و ملاک ها، برای ارزیابی ارزش اخلاقی و شایستگی رفتار، سازماندهی می شوند یک نظام ارزشی را پدید می آورند.

پایه های سبک زندگی اسلامی را دو اصل بینش و منش اسلامی تشکیل می دهند، بینش همان مبانی اعتقادی و باورهای اسلامی سبک زندگی را تشکیل می دهد و منش دو بعد مبانی اخلاقی و ارزش های اسلامی و حقوقی را شامل می شوند که این دو باهم به اعمال و رفتار افراد معنی می بخشد و انسان دارای استعدادهای نهفته ای است که تا تربیت صحیح نشود این استعدادها مورد بهره برداری قرار نمی گیرد.

در جهان معاصر بنا بر دلایل مختلفی که بیان شد، اهمیت ارزش ها و نقش تربیت در شکل گیری و ترویج آنها در رابطه با فرزند پروری افزایش یافته است. و نیاز به آگاهی و آشنایی والدین با قوی ترین و مطمئن ترین ابزارهای ارزشی در حیطه تربیت فرزند بسیار احساس می شود .

متأسفانه امروزه این ارزشها به بوته فراموشی سپرده شده و بسیاری از بدبختی های انسان معلول جهل و نادانی اوست در موارد زیادی که بدبختی ها عاید فرزندان می گردد، به دلیل آن است که بسیاری از آنان نمی دانند که چگونه باید فرزندان خود را تربیت نمایند، و این بی توجهی به تعالیم دینی سرمایه های یک جامعه را به تباهی می کشاند.

منابع و ماخذ

* قرآن

* نهج البلاغه

۱. آقا تهرانی، مرتضی، حیدرکاشانی، محمد باقر، **تربیت مهدوی**، طلایه ظهور؛
۲. امینی، ابراهیم، **اسلام و تعلیم و تربیت**، بوستان کتاب قم، سال ۹۲؛
۳. امینی، ابراهیم، **تربیت**، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم، چاپ هفتم؛
۴. اسماعیلی مبارکه، محمد، **شیوه جذب جوانان**، مرکز مدیریت حوزه های علمیه قم، سال ۹۳؛
۵. آمدی، عبدالواحد بن محمد، **غررالحکم و دررالحکم**، ج ۴، دارالکتاب اسلامی، قم؛
۶. بهشتی، احمد، **اسلام و تربیت کودکان**، معاونت فرهنگی، تهران، سال ۷۰؛
۷. ثابت، حافظ، **تربیت جنسی در اسلام**، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، چاپ پنجم، سال ۹۰؛
۸. چراغ چشم، عباس، **مبانی تربیت اسلامی**، انتشارات قم آثار دانشمندان، سال ۸۵؛
۹. حسنی، زهره، **تعلیم و تربیت در سیره نبوی**، مهر برنا، سال ۸۷؛
۱۰. خرازی، کمال، **انتقال تعلیم و تربیت به تعلیم و تربیت اسلامی**، نور- سیما، سال ۶۰؛
۱۱. داودی، محمد، **سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)**، ج ۳، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، سال ۹۱؛
۱۲. داوودی، محمد، **تاملی در هدف تربیت اعتقادی**، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، شماره ثبت ۵۵۵؛
۱۳. رشیدپور، مجید، **آشنایی با تعلیم و تربیت اسلامی**، انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، تهران، سال ۹۶؛
۱۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **مفردات الفاظ القرآن**، بیروت، دارالقلم، بی تا، اول؛
۱۵. سنگری، نگین، **ارزش و پاداش از دیدگاه اسلام**، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛
۱۶. سوزنچی، حسین، **گفتارهای استاد فلسفی**، شرکت چاپ و نشر بین الملل، سال ۸۶؛
۱۷. شریعتمداری، علی، **تعلیم و تربیت اسلامی**، نهضت زنان مسلمان، تهران؛
۱۸. شرفی، محمد رضا، **تربیت اسلامی**، مؤسسه نشر پنجره، چاپ دوم، سال ۸۱؛
۱۹. صاحبی، علی، **دعوت به مسئولیت پذیری**، سایه صحن، تهران، چاپ دوم، سال ۹۵؛
۲۰. طباطبایی، محمد حسین، **المیزان**، ج ۱۹، مؤسسه الاعلمی مطبوعات، بیروت؛
۲۱. عرسان کیلانی، ماجد، **فلسفه تربیت اسلامی**، ج ۲، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛

۲۱. علی اکبری، راضیه، *سبک زندگی قرآنی*، هاجر، سال، ۹۴؛
۲۲. فرهادیان، رضا، *مبانی تعلیم و تربیت در قرآن و احادیث*، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۷۸؛
۲۳.، *مبانی تربیت و شاخصه های مهم در برنامه ریزی مدارس دینی*، فرهنگی تربیتی توحید، سال ۸۲؛
۲۴. فقیهی، علی نقی، *تربیت جنسی*، دار الحدیث، قم، چاپ پنجم، سال ۹۱؛
۲۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، *العين*، قم، هجرت، بی تا، دوم، ج ۸؛
۲۶. قائمی، علی، *نقش مادر در تربیت*، مرکز مطبوعاتی دارالتبلیغ اسلامی، قم؛
۲۷. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، ج ۱، قم، مجتمع منتشران، چاپ دوم، سال ۹۲؛
۲۸. مطهری، مرتضی، *تعلیم و تربیت در اسلام*، صدرا، تهران، چاپ ۸۲، سال ۹۲؛
۲۹. مجلسی، محمد باقر، *بحار النوار*، ج ۱، دار احیاء بیروت؛
۳۰. مکارم شیرازی، ناصر، *تفسیر نمونه*، ج ۲۳، دار الکتب الاسلامیه، تهران، سال ۸۰؛
۳۱. ملکی، حسن، *خانواده و فرزندان*، انجمن اولیاء و مربیان، سال ۸۰؛
۳۲. مقداد، یالجن، *جوانب التربیه الاساسیه*، بی نا؛
۳۳. محمدی مقدم، فرید، *درسنامه عفاف*، اعتقاد ما، مشهد، سال ۹۴؛
۳۴. یوسفیان، نعمت الله، *تربیت دینی فرزندان*، ج ۱، زمزم هدایت، قم، سال ۸۶؛

مقاله

۱. اعرافی، علیرضا، *مقاله فقه تربیتی/تربیت خانوادگی*، شماره ثبت ۲۲۴۱، مؤسسه اشراق و عرفان، سال ۱۳۸۹_۱۳۹۰.